

שיטת הרמ"ה בקירוב בתים

אהרן מרצבך

שיטתו של הרמ"ה בקירוב בתים אינה מפורסמת בין הלומדים, אם משום שלא הוזכרה בפוסקים או מחמת האריכות הרבה של הדברים. בין כך ובין כך מן הראוי לעמוד על שיטה זו שמלבד מקוריותה, יש בה פרק מאלף בו ניתן לחוש בגדולתן של ראשונים, ולראות עד כמה היתה להם התורה תורת חיים, שעמלו וירדו לפרטי פרטים של חישובים, ומורים לנו בזה את הדרך בחיי המעשה שלנו.

נסכם כאן את עיקרי שיטת הרמ"ה ואת החישובים הבסיסיים של "לפי קירוב בתים הן גובין", ואידך זיל עיין.

במשנה במסכת בבא-בתרא (דף ז' ע"ב) כתוב: "כופין אותו לבנות לעיר חומה, ודלתים ובריה, רשב"ג אומר: לא כל העירות ראיות לחומה".

ובגמ' שם: "ורשב"ג אומר: לא כל העירות ראיות לחומה, אלא עיר הסמוכה לספר ראויה לחומה, ושאינה סמוכה לספר אינה ראויה לחומה, ורבנן: זימנין דמקרי ואתי גייסא. בעי מיניה ר"א מר"י: כשהן גובין לפי נפשות גובין, או לפי שבח ממון גובין וכו'? א"ד וכו', כשהן גובין לפי קירוב בתים הן גובין, או דלמא לפי ממון גובין? א"ל לפי קירוב בתים הן גובין, ואלעזר בני קבע בה מסמרות".

וברש"י ד"ה "קירוב בתים": "בית הקרוב לחומה צריך לחומת העיר יותר מן הרחוק".

ובתוספות ד"ה "לפי קירוב בתים הן גובין": "פירש ר"ת: ונותנין עניים קרובים יותר מרחוקים וכן עשירים קרובים יותר מעשירים רחוקים, אבל עשירים רחוקים נותנין יותר מעניים קרובים דלפי שבח ממון נמי הן גובין". וכן ברא"ש בשם ר' יוסף הלוי.

הרמ"ה דוחה שיטה זו, וזהו תורף דבריו:

(א) לשיטתם שהקרוב לחומה משלם יותר משום שינזק יותר, קשה: וכי הבית הנמצא אמה מאחורי הבית הקרוב לחומה ינזק פחות? ואם תאמר שבין הקרובים אין מודדים מי קרוב יותר, א"כ נתת דבריך לשיעורים והגמ' היתה צריכה לפרש זאת!

(ב) טעמם של רבנן שבכל עיר כופין לבנות דילמא אתי גייסא, ובדאי כשבא הגייס הוא פושט על כל העיר ולא רק על הבית הסמוך לחומה!

(ג) בגמ' משמע שהבעיא היא האם גובין רק לפי קירוב בתים, או רק לפי ממון; ולצד שלפי קירוב בתים גובין, אין מתחשבים כלל בממון. וכשם

שבלישנא קמא הבעיא רק לפי נפשות, או רק לפי ממון, כך בלישנא בתרא.

(ד) גם אם נאמר כדבריהם, שלפי קירוב בתים הכונה באופן ששניהם שווים בממון, עדיין לקתה מידת הדין בכך, כי אלו לא היתה חומה, אפשר שהיה ניזוק ואפשר שלא, וכעת ודאי מפסיד ממון!

שיטת הרמ"ה -

הבתים החיצונים הקרובים לחומה ישלמו יותר, לא משום שינזקו יותר אלא משום שגורמים היקיפא יתירה לעיר כי ככל שבית רחוק ממרכז העיר כן יגדל היקף העיר וחומתה.

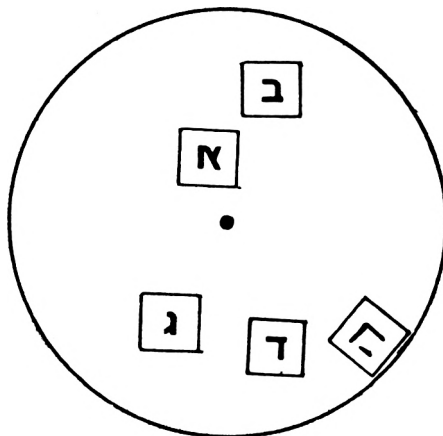
אין מתחשבים בשבח ממון, אלא באופן שכעת הממון עומד לאבד, כגון: שיירא שהיתה מהלכת בדרך, ועמד עליה גייס לטרפה, ואם לא יפייסוהו בממון יאבד הממון כולו, ע"כ כ"א נותן ביחס לפי מה שיש בידו. משא"כ בבנית חומה לעיר, עדיין אין גיסות, וגם לא ידוע מה יהא מצבו הכספי של כל אחד בבא הגייס, וע"כ אין לגבות כלל לפי שבח ממון.

צורת החישוב:

הסכום הכולל שעולה בנית החומה, מתחלק בין בתי העיר בהתחשב בשני הנתונים:

- (א) מרחק הבית מן המרכז.
- (ב) מידת הבית.

עיר שבתייה שווים בגדלם יש להתחשב רק במרחק מן המרכז.

לדוגמא: מקום שיש בו חמישה בתים,

בית א' רחוק מן המרכז 10 מ'

בית ב' רחוק מן המרכז 15 מ'

בית ג' רחוק מן המרכז 20 מ'

בית ד' רחוק מן המרכז 22 מ'

בית ה' רחוק מן המרכז 30 מ'

חלקו היחסי של בית א' בבניית החומה הוא Y

1.5 Y חלקו היחסי של בית ב'

2 Y חלקו היחסי של בית ג'

2.2 Y חלקו היחסי של בית ד'

3 Y חלקו היחסי של בית ה'

9.7 Y ס"ה החלקים היחסיים

אם הסכום הכולל לבניית החומה הוא 1000 ש', חלקו המעשי של בית א' הוא

$$Y = \frac{1000 \text{ שקל}}{9.7 \text{ חלקים}}$$

חישוב חלקם המעשי של שאר הבתים ע"פ חלקם היחסי דלעיל, (כפולות ה- Y).

עיר שבתיה שונים בגדלם יש להתחשב גם במידת הבית. הגודל המינימלי (שע"פ קובעים את מידת שאר הבתים) הוא הבית הקטן ביותר בעיר.

בית פחות מד' אמות על ד' אמות אינו בגדר בית, ואין להתחשב בו. ולפי"ז לכל בית יקבע חלקו היחסי מבחינת המרחק מן המרכז כדלעיל, ואותו יש להכפיל בחלקו היחסי מבחינת מידתו.

לדוגמא: (ע"פ דוגמא א') חלק יחסי של הבית = חלק יחסי מבחינת מרחק $\times$ חלק יחסי מבחינת מידתו

1 Y = 1 Y בית א' הקטן בעיר

3 Y = 1.5 Y בית ב' גדול פי שנים ממנו

2 Y = 2 Y בית ג' גם הוא קטן כא'

1 Y = 2.2 Y בית ד' גדול פי חמשה

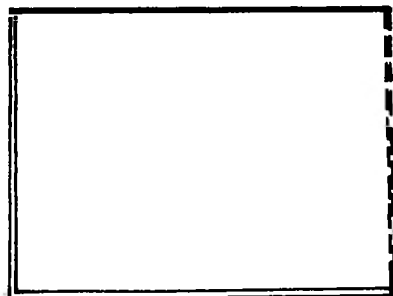
9 Y = 3 Y בית ה' גדול פי שלושה

ס"ה החלקים היחסיים 26 Y

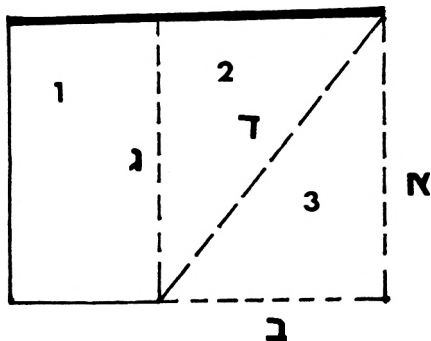

י'ז' + תשלום של בית בשטח 1.
 אם הבתים שונים בגדלם, יש להתחשב, כמובן, במידת הבית כדלעיל.

חישובים אלו נכונים רק באופן שמיקום החומה הוחלט לאחר הקמת הבתים, ואז אכן הבתים הרחוקים מן המרכז גרמו להוסיף בחומה, (וכן המעיין). אם הוחלט על מיקום החומה ורק אח"כ בנו בתים, כל הבתים ישתתפו בצורה שווה בבניית החומה, משום שאין אחד שגרם הקיפא יתירה, (אמנם עדין יש להתחשב במידת הבית).

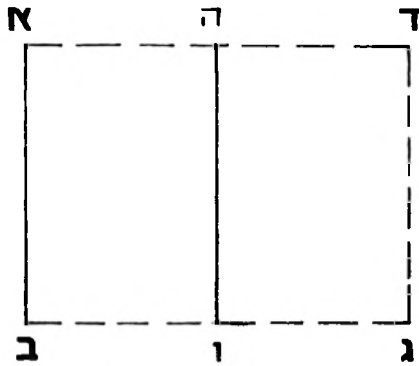
עיר שיש בה חומה ונפרץ חלק מן החומה.
 א) נפרצה החומה ברוח אחת, ישתתפו כל בתי העיר בצורה שווה בתקון החומה, משום שבניית הקטע נצרכת לכל בני העיר ואף אם יבנוה לפנים ממקומה הישן יצרכו לבנות באותו גודל, (אא"כ העיר בנויה בצורה שמתמעטת והולכת).

ב) נפרצה החומה מרוח אחת וקצת מרוח שניה (קטעים א', ב') אין לחייב את הרחוקים כקרובים, שהרי רק בתי שטח 3 צריכים לבנות את החומה מחדש. בתי שטח 2 די להם בקטע ד', ובתי שטח 1 די להם בקטע ג'.

וע"כ החלוקה תהיה כך:

בסכום שהיתה עולה בנית קטע ג' משתתפין כל בתי העיר בצורה שווה. את הסכום שהיתה עולה בנית קטע ד' יותר מאשר ג' ישלמו בתי שטח 2 ושטח 3, כל בית לפי מרחקו מקטע ג'.
 את הסכום הנותר לשלם לבניית קטעים א' ב' (דהיינו ההפרש בין עלות א' ב' לעלות ד') ישלמו אנשי שטח 3 בלבד לפי מרחקן מקטע ד'.

ג) נשארה החומה שלמה רק מרוח אחת ושאר רוחותיה נפרצו, מחל-קים את העיר לשני חלקים (ע"י קטע ה'-ר'):

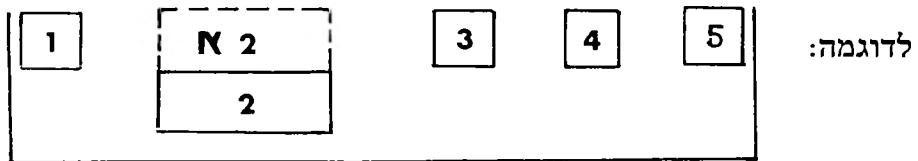
הבתים בשטח 1 ישלמו לפי מרחקן מן המרכז.

הבתים בשטח 2 ישלמו כבית הקרוב למרכז, אף שהם גורמים תוספת היקף בקטעים א'-ה', ב'-ר', אך אלו הם לא היו, אנשי שטח 1

היו צריכים לבנות חומה חדשה מלאה (ג', ד', ה', ו'), וא"כ הם חסכו הקמת קטע ה'-ר'. ולכן אין אומרים שהם הוסיפו בהיקף העיר, ולפיכך ישלמו כבית הקרוב למרכז. (לפי"ז, כנראה, אם בנית קטעים א'-ה', ב'-ר' עולה יותר מבנית קטע ה'-ר' ישלמו בתי שטח 2 את ההפרש לפי מרחק מן המרכז כנ"ל).

גם כאן, במקרה והבתים שונים בגדלם יש להתחשב במידת הבית.

החזו"א (ב"ב ס"ד סק"י"ט) כשדן על שיטת הרמ"ה מזכיר "בית היוצא מן הקור", במקום "מרחק מן המרכז", (כנראה דיבר באופן שנקבע מקום החומה לפני שנבנו הבתים, ואח"כ יצא בית אחד משורת הבתים, שאז אין מתחשבים במרחק מן המרכז).

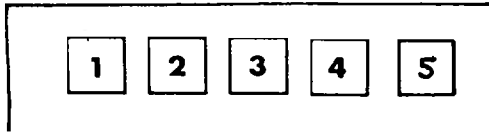

בית 2 גדול פי שנים מבתי העיר, ויצא לגמרי משורת הבתים, וע"כ חלקו בתשלום יהיה גדול פי ארבעה משאר הבתים (מידתו גדולה פי שנים, והשטח שהוסיף (א'2) הוא כגודל הבית).

ומקשה החזו"א מדוע יש להתחשב תמיד במידת הבית הרי יש מקרים שהתוספת היתה נגרמת גם אם הבית היה קטן, כגון בציוור לעיל: אורך הבית אינו גורם תוספת, אלא רק הרוחב גורם תוספת היקף, והרוחב שווה לשאר הבתים. עיי"ש בחשבון שעושה ונשאר בצ"ע.

אמנם הרמ"ה הזכיר ענין זה ואלו דבריו: "וכי תימא כי מחייבת ליה לכל חד מינייהו לפי מידתו הרי קירוב בתים דבית גדול היוצא מקצתו מקו שלו בכלל, וכי יהיב שיעור מאי דחזי ליה לההוא מקצת, הרי זימני קא יהיב? לא קשיא מידי דכי יהיב חד זימנא, משום טופיאנא דגופיה קא יהיב, וכי יהיב זימנא אחריתי מחמת דקאי באתרא דשייך בית חיובא יתירא קא

יהיב", עיי"ש.

ובהמשך אומר הרמ"ה דברים דומים לגבי הבתים הפנימיים (2, 3, 4) בצירור זה, שגם אם הם היו היה צורך באותה חומה מחמת בתים 6, 1, ואעפ"כ ישלמו הפנימים לפי מרחק מן

המרכז. וז"ל: "אטו טעמא משום דגרמי פסידא לאחריני הוא, משום דאיתרמי בדוכתא דגרים לכולה מאתא היקיפא יתירא דלא הוה צריך אלא לדידהו וכו', וכיון דאי נמי לאו הנז, הוה גרמי הנז, ואי נמי לאו הנז, הוה גרמי הנז דהא כולהו בתי דקירובן שווה צריכי לההוא הקיפא יתירא דצריכי מקצתייהו. כולהו כהדדי נינהו ומחייב כל חד מינייהו מיניה לפום מאי דגרים ביה, דהיינו לפי מרחקו מן הטבור כדברירנא".

"רבי יהודה נשיאה רמא דשורא אדרבנן. אמר ריש לקיש רבנן לא צריכי נטירותא דכתיב: 'אספרם מחול ירבון', אספרם למאן? אלימלא לצדיקים דנפישו מחלא, השתא כולהו ישראל כתיב ההו 'כחול אשר על שפת הים, צדיקים עצמם מחול ירבנן? אלא הכי תאמר: אספרם למעשיהם של צדיקים מחול ירבון, וק"ו ומה חול שמועט מגין על הים, מעשיהם של צדיקים שהם מרובים לא כל שכן שמגינים עליהם".

(בבא-בתרא ז' ע"ב)